

AINEKAVA

ÕPPEAINE NIMETUS	ÜHISKONNAÕPETUS
ÕPPEAINE KIRJELDUS	Ainel on tähtis koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennastteostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes õpituga, on aluseks elukestvatele õppele. Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majanduse, poliitika ja õigusega) ja suhteid erinevate sotsiaalsete rühmadega. Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, sh ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, vabadus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonda, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikide maailma riikide elatustase ei ole võrdne ja maailmas on palju vaesust ning paljude inimeste materiaalne heaolu on võimalikuks saanud looduse ja tuleviku arvelt jne. Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsamise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Tähtsal kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste kujunemine, mis aitab õpilasel ühiskonnas toime tulla. I kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva. II ja III kooliastmes õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi ainena. II kooliastmes tutvub õpilane lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade kooseksisteerimisele. Keskmes on inimesed meie ümber - kool ning õpilase kodukoht. III kooliastmes käsitletakse riiklike institutsioonide funktsioone ja toimimispõhimõtteid. Riigivalitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone. Oluline on pöörata tähelepanu kodanikuõigustele ning poliitika avaldumisele igapäevaelus. Aktiivseks kodanikuks olemine tähendab kodanike kaasatust laiemalt, mitte ainult hääletamist valimistel. See avardab ka ühiskonnaõpetuse

	praktilise õppe võimalusi noorte jaoks, kes pole veel hääleõiguslikud (nt õpilaste võimekuse piires koolielu korraldamises, tarbijahariduses, kodanikualgatuses). Õppes kasutatakse tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi. Aine eesmärk on kujundada aktiivseid ja vastutustundlikke kodanikke.
TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD	
II KOOLIASTE	Õpilane: 1) teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja –algatusi; 2) teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi; 3) teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma; 4) mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat; 5) teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti; 6) eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust; 7) teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata; 8) teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi; 9) teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja; 10) tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti; 11) oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada; 12) käitub teadliku tarbijana.
III KOOLIASTE	Õpilane: 1) teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega; 2) teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond; 3) tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; 4) märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele; 5) teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid; 6) mõistab ühiskonna sektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas; 7) teab majanduse toimimise põhijooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta;

	8) analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest; 9) seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega; 10) analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost; 11) teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot; 12) teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas ja riigis; 13) teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmelisusest; 14) hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid; 15) märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt; 16) analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.
--	---

6. KLASS	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine	
Õpilane: 1) teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi; 2) teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi; 3) teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma; 4) mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat; 5) teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti.	Kohalik omavalitsus, seadus, lapse õigused, peamised inimõigused, sõnavabadus ja selle põhimõtted, demokraatia, vabatahtlik tegevus, kodanikuühendus. Peamised põhiseaduslikud institutsioonid ja nende funktsioonid, õpilasomavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses. Kooli sisekord (kodukord). Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.
Allikad ja autoriõigused	
Õpilane: 1) eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust; 2) teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.	Fakt, arvamus, allikas, argumenteerimine, autoriõigused, viitamine.

Kultuur	
Õpilane: 1) teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi; 2) teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.	Kultuur, religioon, võrdõiguslikkus ja sallivus; Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm), Sooline võrdõiguslikkus. Pere ja suguvõsa, kogukond.
Planeerimine ja tarbimine	
Õpilane: 1) tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti; 2) oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada; 3) käitub teadliku tarbijana.	Risk, turvalisus, aja- ja kulutuste planeerimine Tarbimine ja tarbija, raha kogumine, säästmine ja laenamine, Tarbimisotsuste mõju keskkonnale ja kogukonnale Elukutsed ja ettevõtted kodukohas

9. KLASS	
ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU
Ühiskond ja sotsiaalsed suhted: kuidas ühiskond toimib ja kellest koosneb	
Ühiskonna institutsiooniline struktuur.	
Õpilane: 1) teeb vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute kokkupuudetest ja/või võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodanikusektoris; 2) mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli; 3) mõistab, et ühiskond on terviklik süsteem, kus erinevad osapooled mõjutavad ja sõltuvad teineteisest; 4) oskab tuua näiteid sektorite tegevusest ja koostööst ühiskonnas ning üksikisikute võimalusest osaleda avaliku sektori, erasektori ja vabakonna tegevuses.	Põhifookus: erinevate sektorite roll ja koostöö ühiskonnas. Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused). Erasektor kui kasumile suunatud sektor. Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused
Ühiskonna sotsiaalne struktuur	
Õpilane: 1) teab võimalusi, kuidas nii kodanikud kui ka mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist; 2) mõistab, et ühiskond koosneb mitmetest vastanduvate huvidega rühmadest (sugu, rahvus, kultuur);	Põhifookus: sotsiaalsete rühmade määratlemine. Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm.

3) oskab analüüsida peamiseid rahvastikunäitajaid ning mõistab, milliseid järeldusi on nende andmete alusel võimalik ühiskonna kohta langetada või milliseid tulevikuprognose teha; 4) teab, kuidas kaasaja ühiskondi mõjutab ränne ning milles erinevad/sarnanevad kodaniku õigused ja kohustused mittekodaniku õigustest ja kohustustest; 5) oskab avaldada põhjendatud arvamust teemal, kes on hea kodanik ning kuidas selleks saada; 6) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid; 7) loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur; 8) märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.	Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus. Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus. Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid
Õpilane: 1) mõistab, miks on hästi toimiva ühiskonna jaoks oluline arvestada inimeste erisustega; 2) kuidas nii avalik-, era- kui ka kolmas sektor saab kaasa aidata sotsiaalselt õiglasema ühiskonna loomisele, et vähendada sotsiaalset tõrjutust ja sellest tulenevaid probleeme; 3) teab, milline tähtsus on identiteedil inimese elus ning kuidas ühiskond mõjutab selle kujunemist; 4) mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste/maailmavaatelistele (poliitilistele) erinevustele puhul; 5) selgitab, miks on oluline tunda kultuuripärandit.	Ühiskonna sotsiaalne struktuur: mõistmine, et ühiskond on mitmekesine. Põhifookus: erinevate sotsiaalsete rühmade sidus koosseksisteerimine. Väärtuste arendamine: sallivus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus.
Ühiskonnaliikmete õigused vs kohustused ning vastutus on omavahelises seoses	
Õpilane: 1) mõistab, millised on tema kui lapse õigused ja kohustused, millised kohustused ja õigused on tema vanematel;	<i>Põhifookus: inimeste õiguste ja kohustuste tundmine (perekonnaliikme rollist lähtuvalt).</i>

2) oskab selgitada ja põhjendada, milliste õiguste ja vabaduste kaitse peab olema ühiskonna kõrgendatud tähelepanu all; 3) teab, kuidas noorukiea õigused ja vastutus erineb väikelapse või täiskasvanu omadest; 4) selgitab õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid; 5) saab aru, milline on õiguste ja privileegide vahekord; 6) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas.	Tähelepanu järgmiste väärtuste kujundamisele: hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu. Oma rolli perekonnas, vastutuse võtmise olulisuse.
Õpilane: 1) teab, millised on peamised inimõigused (sh lapse õigused) ning kus need on sätestatud; 2) oskab märgata vägivalda ja kuritarvitamist enda ümber ning tunneb lihtsamaid sekkumise võtteid/võimalusi; 3) analüüsib oma lähiümbrust märgates puudusi väärikas käitumises inimeste vahel, oskab välja pakkuda lahendusi selliste olukordade ennetamiseks, lahendamiseks; 4) teab, mida enda ja lähedaste kaitsmiseks peab kriisiolukordades tegema ja kuhu abi saamiseks pöörduma; 5) arutleb, millal muutub sõna ohtlikuks ja kust läheb sõnavabaduse piir; 6) toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale; 7) seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega.	Põhifookus: Mina õiguste ja kohustuste teostajana, märkajana, sekkujana. Inimõigused. Kriisideks valmistumine. Sõnavabadus Väärtuskasvatus - võrdõiguslikkus, märkamine, hoolivus, austus, vastutus.
Meedia ja teave: kuidas toimida infopaljuse kontekstis	
Õpilane: 1) teab ajakirjanduse rolli (informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, meelelahutus jm); 2) oskab vahet teha erinevat tüüpi meediasisul (professionaalne ajakirjandus versus "näiline ajakirjandus" (huvirühmade meedia, sotsiaalmeedias sisuloojad ja suunamudijad jms), süvavõltsingu kasutamine;	Põhifookus: professionaalse ajakirjanduse eristamine muust meediast. Ajakirjanduse roll. Erinevat tüüpi meediasisu. Ajakirjanduse standardid.

3) selgitab, millised on ajakirjanduse standardid.	
Informatsiooni kaudu mõjutamise märkamine	
Õpilane: 1) teab, milles seisneb sõnumite võimendamine ja mullistumine; 2) mõistab, millistes olukordades mõjutamine toimub; 3) oskab märgata enda ümber erinevat liiki turunduskommunikatsiooni kui ka poliitilist propagandat; 4) mõistab, mis on infosõda ning kuidas kasutatakse vastandumist jm infomüra, et mõjutada demokraatliku arutelu; 5) tunneb ja oskab rakendada võtteid, kuidas vaeuudist ära tunda.	Turinduskommunikatsioon. Poliitiline propaganda Infosõda Uudised ja vaeuudised
Demokraatlik riik ja valitsemine - kuidas demokraatlikud väärtused aitavad tagada kodanike heaolu ning õigusriigi toimimist	
Demokraatia toimimine igapäevases elus	
Õpilane: 1) väärtustab demokraatliku otsustusprotsessi teades, milline on üldiselt vabade valimiste protseduur ning millistest põhimõtetest see lähtub; 2) saab aru, miks on oluline teadlik hääletamine ja maailmavaatelistest eelistustest omamine; 3) tunneb huvi ühiskonnas toimuva vastu ning saab aru, kuidas riigis või kogukonnas langetatavad otsused võivad mõjutada tema tulevikku; 4) tunneb demokraatlike sekkumisvõimalusi otsustusprotsessidesse; 5) väärtustab ja oskab rakendada demokraatliku käitumist koolielu korraldamisel, noortevolikogude tegevuse jms; 6) loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur.	Põhifookus: demokraatlik otsustusprotsess kogukonnas ja selles osalemine. Demokraatia toimimine perekonnas, koolis kui ka laiemalt kogukonna ja ühiskonna tasandil. Vabad valimised. Koolidemokraatia edendamine, õpilasesinduse tegevus. Sekkumisvõimalused otsustusprotsessides: allkirja andmine petitsioonile või rahvaalgatusele; osalemine miitingutel ja marssidel; toodete teadlik boikoteerimine; streikimine; ühiskonnakriitika avaldamine; osalemine erakonna tegevuses; hääletamine valimistel ja referendumitel
Õpilane: 1) saab aru, milles seisneb korruptsiooni probleemi tõsidus;	Põhifookus: demokraatia ohud - korruptsioon demokraatliku ühiskonna õõnestajana.

2) suudab arutleda isiklik kasu vs ühiskondlik kasu teemal. selgitab avaliku konkursi tähtsust; 3) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides; 4) märkab ohtu demokraatiale enda ümbruskonnas ja ühiskonnas ning on valmis sellele oma võimaluste piires vastu seisma; 5) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid.	Demokraatia reeglite väärtustamine. perekonnas, koolis, avalikus elus, valitsemises. Isiklik kasu vs ühiskondlik kasu. Korruptsioon. Väärtuskasvatus: ausus, vastutus, õiglus, võrdõiguslikkus, demokraatia, õiguspõhisus, solidaarsus.
Eesti valitsemiskord: kuidas rakendub võimude lahususe ja tasakaalu põhimõte ellu ning millised on kodaniku võimalused poliitika kujundamisel osaleda	
Õpilane: 1) selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet; 2) teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid; 3) oskab eristada võimu harusid saades aru nende ülesannete erinevustest, kuid samas omavahelisest vastastikusest seotusest; 4) nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid; 5) teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmelisusest tulenevaid kohustusi täitma; 6) teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid.	Põhifookus: demokraatliku riigi toimimine. Võimude lahususe printsiip ning miks ja selle rakendamine demokraatlikus ühiskonnas. Põhiseaduslikud institutsioonid: Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohalik omavalitsus ja kohtud ning nende peamised ülesandeid. Euroopa Liit.
Õpilane: 1) selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet; 2) loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur; 3) nimetab põhiseaduse abil kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid, oskab tuua näiteid;	Põhifookus: demokraatliku võimu toimimine minu kodukohas (ja minu võimalus otsustusprotsessidesse kaasatud olla). Valla ülesanded oma kogukonna igapäevaelu korraldamisel. Võimude lahususe põhimõte kohaliku valitsemise tasandil.

4) analüüsib enda võimalusi kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel; 5) oskab tuua näiteid, millised on valdade ja linnade ülesanded; 6) selgitab, kuidas rakendub võimude lahususe põhimõte kohaliku valitsemise tasandil; 7) teab, kellel on hääleõigus kogukonna volikogu valimistel; 8) oskab tuua lihtsaid näiteid, millistes küsimustes tuleb inimesel kohaliku võimu poole pöörduda; 9) tunneb huvi kohaliku elu korraldamise vastu; 10) oskab sõnastada enda jaoks kohaliku elu probleemkohti ning pakub välja omapoolseid lahendusi; 11) teab, millised on osalusdemokraatia võimalused kaasa rääkida kohalike asjade otsustamisel, osates vajadusel neid ka rakendada.	Vallavolikogu ja selle ülesanded. Noortevolikogu. Selle ülesanded ja toimimise põhimõtted.
Kodanikuühiskond - mida annab vabakonnas osalemine ning kuidas rahva tahet maksta panna	
Õpilane: 1) mõistab, milline on kodanikuühiskonna roll demokraatia tagamisel ning, millised on vabaühenduste eesmärgid ja toimimise põhimõtted; 2) saab aru, millised probleeme aitab vabakond kogukonnas ja laiemalt ühiskonnas lahendada; 3) oskab näha võimalusi, milliseid annab vabaühendustes või nende algatustes osalemine; 4) analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel; 5) toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides.	Põhifookus: osalemise tahte tekitamine Vabaühendused, nende eesmärgid ja toimimise põhimõtted. Kaasalöömine kohaliku kogukonna tegemistes. Õpilasesinduse tegevused.

Ärisektori toimimine - milline on riigi roll majanduse reguleerimisel, kuidas olla ise ettevõtlik, saada hakkama (töö)turu kontekstis ning olla rahatark	
Turumajanduse olemus ja riigi roll selles	
Õpilane: 1) kirjeldab erinevate majandussüsteemide iseloomulikke tunnuseid ja toimimist; 2) teab, kuidas tekib ühiskonnas tulu ning millistel alustel heaoluühiskonnas tulusid ümber jaotatakse; 3) teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab otseseid ja kaudseid makse; 4) väärtustab ausat maksumaksmist; 5) teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest; 6) järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.	Põhifookus: kuidas tekib ühiskonnas tulu ning mõistab, kuidas toimib heaoluriik. Teab, mille alusel riik tulu ümber jagab. Tulud ja kulud. Ettevõtlus ja maailmakaubandussüsteem. Tarbija ja tootja. Maksud ja eelarve. Muutused maksupoliitikas. Õiglane kaubandus.
Tööturg	
Õpilane: 1) analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile palgatöötajana ja ettevõtjana tegutsemise erisused; 2) analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest; 3) mõistab, millistest reeglitest lähtutakse töösuhte loomisel.	Põhifookus: noored ja täiskasvanud tööturul. Ettevõtlus. Palgatöö. Töösuhted. Tööleping. CV ja selle koostamine. Tööläbirääkimised.
Isiklik toimetulek ja arukas tarbimine	
Õpilane: 1) analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist; 2) selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale; 3) teab, kuidas planeerida vastutustundlikult oma rahaasju mõistab, millised ohud võivad kaasneda laenamise või investimisega; 4) oskab neid seostada mõjutamise ning infokorratuse ohtudega; 5) mõistab, mida tähendab finantsiline vastutus ja kuidas võtta arukalt riske;	Põhifookus: oma kulude ja tulude teadlik planeerimine Tarbimiskäitumine. Eelarve. Tulud ja kulud. Laenud ja investeringud.

6) oskab koostada oma kuludest/tuludest lähtuvat eelarvet seostades seda aruka tarbimisega.	
Eesti ja maailm: kuidas rahvusvaheline olukord Eestit mõjutab ning kuidas väikeriik saab oma huve rahvusvahelistes suhtluses teostada	
Õpilane: 1) analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid; 2) selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid; 3) teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmelisusest tulenevaid kohustusi täitma; 4) toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga; 5) teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.	Põhifookus: kuidas Eesti oma huve rahvusvahelises suhtluses realiseerib. Rahvusvahelise olukord ja rahvusvaheliste suhted. Rahvusvaheline koostöö ja osalemine rahvusvahelistes organisatsioonides. EL ja NATO Kokkulepitud reeglid, inimõigused ja demokraatia.